

گزارش محیط کسب و کار کمیسیون صنعت :

بررسی وضعیت تولید قند و شکر

وضعیت تولید و واردات شکرخام در ایران و به‌ویژه استان خراسان رضوی در سال ۱۴۰۴ نشان‌دهنده پیشرفت‌های قابل توجهی در مسیر خودکفایی و تأمین پایدار این محصول استراتژیک می‌باشد.

وضعیت تولید و واردات شکر در ایران

در حال حاضر، صنعت قند و شکر ایران شامل ۴۴ کارخانه تولید شکر است که از این تعداد، ۳۵ کارخانه چغندری و ۹ کارخانه نیشکری می‌باشند. از میان کارخانجات چغندری، ۲۷ کارخانه فعال هستند. بنابراین، مجموعاً ۳۶ کارخانه فعال در کشور وجود دارد.

این صنعت با ظرفیت تولید سالانه حدود ۲.۵ میلیون تن شکر، به‌طور مستقیم و غیرمستقیم برای صدها هزار نفر اشتغال ایجاد کرده است.

تولید داخلی: در سال ۱۴۰۳، ایران حدود ۱.۹۶ میلیون تن شکر تولید کرد که ۹۰ درصد نیاز داخلی را تأمین می‌کند. این میزان تولید از طریق کشت چغندر قند بهاره و پاییزه و نیشکر حاصل شده است.

واردات شکر خام: واردات شکرخام در سال ۱۴۰۳ به ۱ میلیون تن بوده است.

نیاز سالانه: نیاز سالانه کشور به شکر حدود ۲.۲ میلیون تن است که با توجه به تولید داخلی، وابستگی به واردات کاهش یافته است.

وضعیت تولید و تأمین شکر در خراسان رضوی

تولید چغندر قند: خراسان رضوی با ۱۶ هزار هکتار زمین زیر کشت چغندر قند، سالانه حدود ۱,۱ میلیون تن در سال ۱۴۰۳ بوده است.

کارخانه‌های تولید شکر: کارخانه‌های قند خراسان با توجه به ماهیت کار فصلی امکان تصفیه شکر خام حدود ۶ ماه از سال حداقل به میزان ۲۰۰ هزار تن را دارند.

ذخایر راهبردی: خراسان رضوی به‌عنوان یکی از استان‌های دارای ذخایر راهبردی شکر، در تأمین نیاز سایر استان‌ها نقش مهمی ایفا می‌کند.

مصرف ماهانه: حدود ۲۵ تا ۳۰ هزار تن شکر در ماه در استان برای صنایع مختلف با توجه به فصول مختلف مصرف می‌شود.

ایران با افزایش تولید داخلی و کاهش واردات، گام‌های مؤثری در جهت خودکفایی در تولید شکر برداشته است. استان خراسان رضوی با ظرفیت‌های تولیدی و ذخایر راهبردی خود، نقش کلیدی در تأمین شکر مصرفی کشور ایفا می‌کند. با ادامه حمایت‌ها و برنامه‌ریزی‌های مناسب، می‌توان به تحقق خودکفایی کامل در تولید شکر امیدوار بود.

میزان سرانه مصرف شکر و قند در کشور

سرانه مصرف شکر در ایران در سال‌های اخیر نشان‌دهنده روند افزایشی قابل توجهی است که نگرانی‌هایی را در زمینه سلامت عمومی ایجاد کرده است.

سرانه مصرف شکر در ایران

میزان مصرف: بر اساس گزارش‌های مختلف، سرانه مصرف شکر در ایران حدود ۲۶ کیلوگرم در سال می‌باشد.

میانگین جهانی: سرانه مصرف شکر در جهان حدود ۱۹.۵ کیلوگرم در سال برای هر فرد است.

رتبه جهانی: ایران در سال ۲۰۲۰ با مصرف ۳۲.۰۳ کیلوگرم شکر در سال، در رتبه ۵۶ جهانی قرار گرفت.

منابع تأمین شکر در ایران

شکر مورد نیاز کشور از سه منبع اصلی تأمین می‌شود:

کشت چغندر قند: در مناطق معتدل کشور انجام می‌شود.

کشت نیشکر: عمدتاً در استان خوزستان.

واردات شکر خام: برای تأمین کسری نیاز داخلی.

تعداد و پراکندگی کارخانجات قند در خراسان رضوی

در استان خراسان رضوی، صنعت تولید شکر با سابقه‌ای طولانی و ظرفیت‌های قابل توجه، نقش مهمی در تأمین نیاز کشور ایفا می‌کند. این استان با برخورداری از ۷ کارخانه فعال قند، حدود ۱۰ درصد از شکر مصرفی کشور را تولید می‌کند. از این تعداد، دو کارخانه در مالکیت استان قدس رضوی قرار دارند: کارخانه قند تربت‌حیدریه و کارخانه قند چناران.

در خصوص مالکیت این کارخانجات، بیش از ۸۰ درصد آن‌ها تحت مالکیت دولتی هستند. از حدود ۴۰ کارخانه قند و شکر کشور، ۶ کارخانه متعلق به بخش عمومی غیردولتی (شامل استان قدس رضوی، بنیاد مستضعفان و بنیاد شهید)، ۳ کارخانه با مالکیت مشترک بین بخش دولتی و عمومی غیردولتی، ۱۴ کارخانه دولتی، ۴ کارخانه با مالکیت مشترک بین بخش دولتی و خصوصی و ۱۱ کارخانه متعلق به بخش خصوصی هستند.

این اطلاعات نشان‌دهنده تنوع در ساختار مالکیتی و پراکندگی جغرافیایی کارخانجات تولید شکر در ایران است.

سایر کارخانه‌های قند استان در شهرستان‌های مختلف مانند جوین، نیشابور، تربت‌جام و سایر مناطق فعال هستند و به تولید شکر از چغندر قند و تصفیه شکر خام می‌پردازند.

سهم استان در تولید شکر کشور

خراسان رضوی با تولید بالای ۲۲۰ هزار تن شکر در سال ۱۴۰۳، تقریباً ۱۲ درصد از شکر مصرفی کشور را تأمین می‌کند. این میزان تولید به‌ویژه در فصل برداشت چغندر قند، نقش مهمی در تأمین نیازهای داخلی ایفا می‌کند.

چالش‌ها و فرصت‌ها

با وجود ظرفیت‌های بالای تولید، استان با چالش‌هایی مانند کاهش سطح زیرکشت چغندر قند، کمبود منابع آبی و تغییرات اقلیمی مواجه است. این مسائل موجب کاهش تولید داخلی و افزایش وابستگی به واردات شده است. برای مقابله با این چالش‌ها، توجه برای بالا بردن راندمان تولید چغندر قند و بهبود روش‌های آبیاری و حمایت از کشاورزان و کارخانه‌های قند ضروری به نظر می‌رسد.

در مجموع، استان خراسان رضوی با دارا بودن کارخانجات متعدد و ظرفیت‌های تولیدی بالا، همچنان یکی از قطب‌های مهم صنعت شکر در کشور محسوب می‌شود. با مدیریت بهینه منابع و توجه به چالش‌های موجود، می‌توان به تقویت این صنعت و افزایش خودکفایی در تولید شکر امیدوار بود.

مشکلات کارخانجات قند در رابطه با تعیین زمان‌بندی واردات شکر

تداخل واردات شکر با فصل برداشت چغندر قند

واردات بی‌رویه یا بدون برنامه شکر خام در زمان برداشت چغندر قند (معمولاً در بهار و پاییز) باعث کاهش تقاضا برای تولید داخل و افت قیمت شکر تولیدی کارخانه‌ها می‌شود. کارخانجات به دلیل انباشت موجودی، مجبور به فروش با قیمت‌های پایین‌تر از قیمت تمام‌شده می‌شوند، که باعث زیان اقتصادی و کاهش انگیزه برای تولید می‌گردد.

عدم شفافیت در سیاست‌های وارداتی

نبود تقویم مشخص برای واردات باعث می‌شود فعالان بخش خصوصی و تولیدکنندگان در بالاتکلیفی بمانند. صدور مجوزهای وارداتی در زمان‌های نامناسب، منجر به بی‌ثباتی بازار و کاهش قدرت برنامه‌ریزی می‌شود.

احتکار یا واردات انبوه توسط دلان

در برخی موارد، واردات در حجم بالا و بدون توجه به نیاز واقعی کشور انجام می‌شود که عرضه شکر داخلی را تحت فشار قرار می‌دهد. دلان و واردکنندگان بزرگ ممکن است برای حفظ سود خود، دست به احتکار یا عرضه قطره‌چکانی شکر بزنند که تعادل بازار را برهم می‌زند.

نبود هماهنگی میان وزارتخانه‌ها و نهادهای تنظیم بازار

بین وزارت جهاد کشاورزی، وزارت صمت و ستاد تنظیم بازار هماهنگی دقیقی برای زمان‌بندی واردات با نیاز صنعت قند و شکر وجود ندارد. در نبود این هماهنگی، واردات در زمان نامناسب انجام می‌شود و تولید داخل متضرر می‌گردد.

نقش ناپایدار ارز و سیاست‌های ارزی

- تأخیر یا بی‌ثباتی در تخصیص ارز برای واردات باعث می‌شود کارخانه‌ها نتوانند برنامه‌ریزی دقیقی برای تامین مواد اولیه (مثل شکر خام) داشته باشند.
- نوسانات نرخ ارز نیز بر قیمت تمام‌شده واردات اثر مستقیم دارد که این موضوع می‌تواند باعث رقابت ناعادلانه با تولید داخلی شود.

اختلاف هزینه حمل شکر خام از بندر تا کارخانجات استان

اختلاف زیاد هزینه حمل شکر از بندر تا کارخانه در خراسان رضوی نسبت به استان‌های جنوبی باعث می‌شود که دارندگان شکر خام تمایلی برای تصفیه شکر خام در کارخانجات خراسان نداشته باشند که راهکار این گونه است ما به التفاوت قیمت کرایه حمل شکر خام به خراسان قابلیت دریافت از مصرف کنندگان را داشته باشد

پیامدهای عدم تصفیه شکر خام در کارخانه های استان

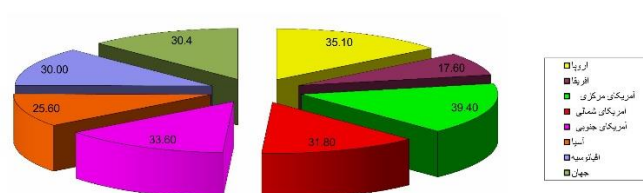
- بالا رفتن هزینه تامین شکر برای واحد های تولیدی صنایع غذایی استان
- کاهش درآمد و سود کارخانه‌های قند ناشی از تصفیه شکر خام
- برهم خوردن تعادل بازار منطقه‌ای شکر

راهکارهای پیشنهادی افزایش تصفیه شکر خام در کارخانه های استان خراسان

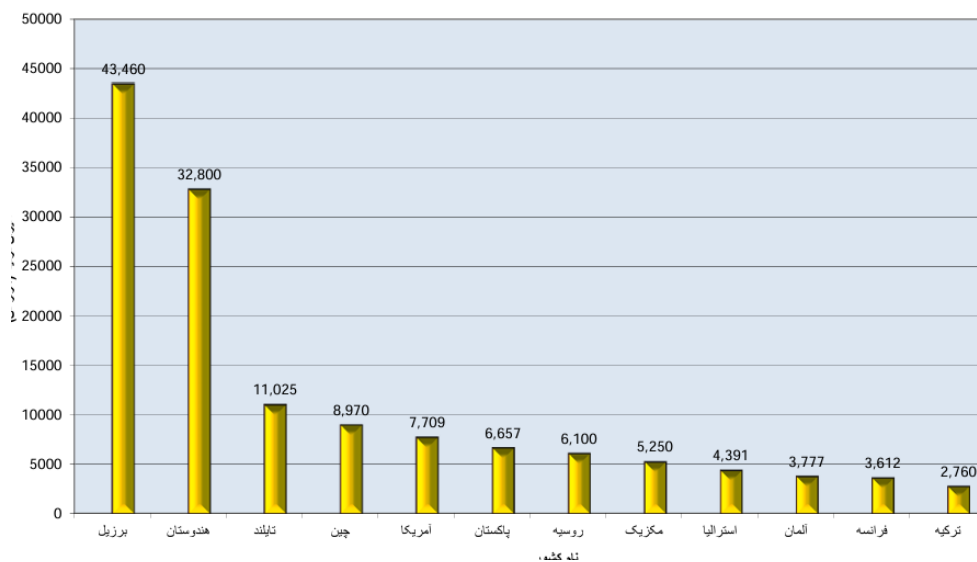
- برنامه‌ریزی دقیق واردات شکر خام به شکلی که با تولید داخل از چغندر قند تضاد نداشته باشد.
- برنامه ریزی برای تامین شکر خام وارداتی و اخذ سهمیه برای کارخانه های خراسان توسط دستگاه های ذی ربط.
- صدور مجوز اخذ ما به التفاوت کرایه حمل شکر خام نسبت به کارخانه های قند جنوب کشور برای ایجاد انگیزه وارد کنندگان شکر خام برای تحویل شکر به استان خراسان.
- ایجاد زنجیره‌های تامین و توزیع بهینه‌تر در استان‌های دورتر

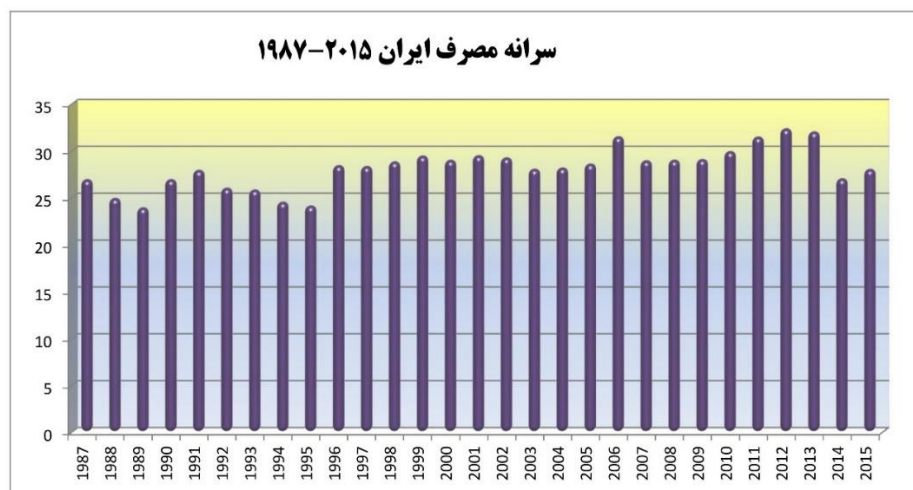
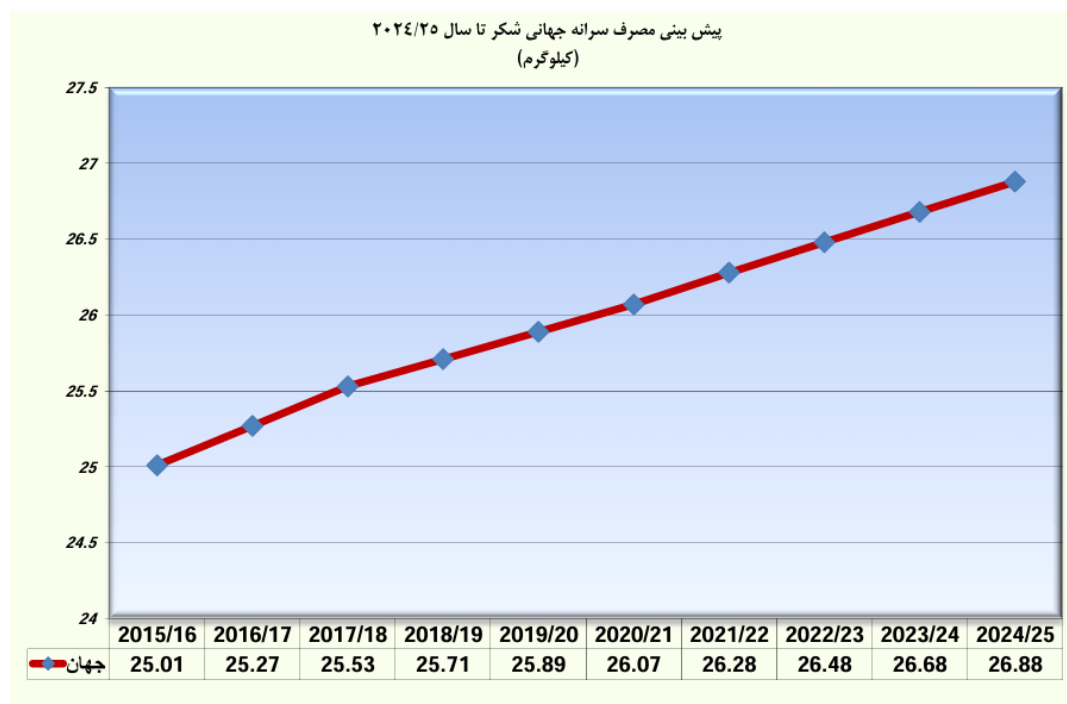
نمودارها

مصرف سرانه به تفکیک قاره ها و جهان ۲۲-۲۰۲۲
(هونفر/کیلوگرم)

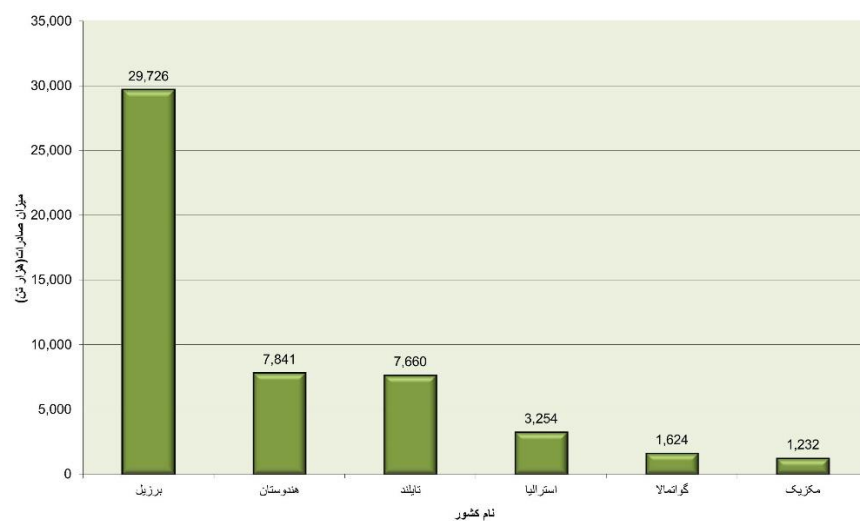

بزرگترین تولید کنندگان جهان (۲۳-۲۰۲۲)

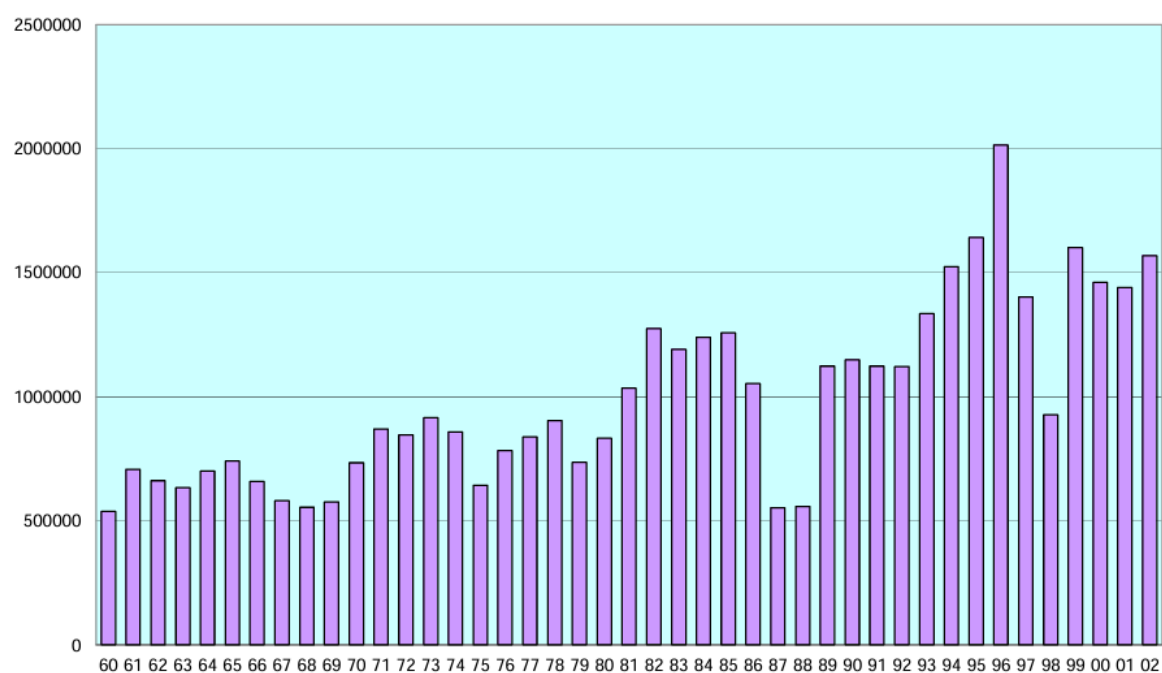

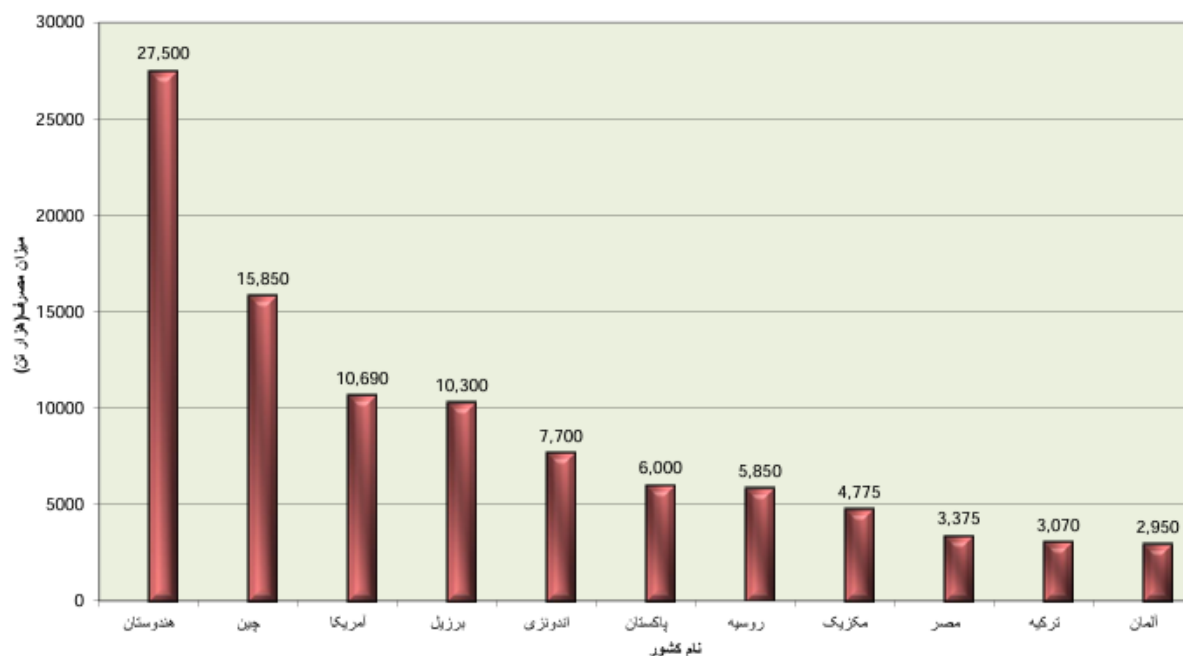
صادر کنندگان عمده جهان (۲۰۲۲-۲۳)

جمع تولید قند و شکر از چغندر و نیشکر از ۱۴۰۲-۱۳۶۰ (تن)

مصرف کنندگان عمده جهان ۲۳-۲۰۲۲

منابع :

- انجمن صنفی کارخانجات قند و شکر ایران
- نمایندگی کارخانجات قند و شکر استان خراسان رضوی
- آمار و اطلاعات درج در وبگاههای مرتبط

تهیه و تنظیم :

کمیسیون صنعت اتاق بازرگانی ، صنایع ، معادن و کشاورزی خراسان رضوی

تیر ۱۴۰۴